

Kamecka-Skrajna, Mirosława

Sprawozdanie z Konferencji Naukowej pt. "Nad społeczeństwem staropolskim. Kultura, instytucje i struktury społeczne w XVI-XVIII stuleciu" Białystok 12-13 października 2005 r.

Szkice Podlaskie 13, 285-288

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ PT.
„NAD SPOŁECZEŃSTWEM STAROPOLSKIM. KULTURA,
INSTYTUCJE I STRUKTURY SPOŁECZNE
W XVI – XVIII STULECIU”,
BIAŁYSTOK 12 – 13 PAŹDZIERNIKA 2005 R.**

W dniach 12–13 października 2005 r. na Uniwersytecie w Białymstoku odbyła się konferencja naukowa pt. „Nad społeczeństwem staropolskim. Kultura, instytucje i struktury społeczne w XVI – XVIII stuleciu”. Organizatorem konferencji był Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku. Konferencja ta była drugą z cyklu konferencji dotyczących zagadnień związanych ze społeczeństwem staropolskim. Cykl pt. „Nad społeczeństwem staropolskim...” ma być kontynuowany w przyszłości przez różne ośrodki naukowe.

Celem konferencji było przybliżenie stanu badań nad społeczeństwem Rzeczypospolitej epoki nowożytnej prowadzonych przez młodych badaczy zajmujących się badaniem dziejów ww. epoki. Z uwagi na potrzebę rozpoznania, w jakich kierunkach prowadzone są badania oraz jakie obszary naukowe wymagają dokładniejszej penetracji Uniwersytet w Białymstoku podjął się zorganizowania konferencji. Warty podkreślenia jest fakt, iż w konferencji – poza prowadzącymi obrady – uczestniczyli tylko młodzi badacze.

Program konferencji zakładał analizę zagadnień instytucjonalnych zarówno w zakresie ustrojowym jak i prawnym, wojskowym, a także struktur kościelnych. Ponadto program uwzględniał zagadnienia związane z mentalnością i kulturą społeczną. Szeroko sformułowany temat konferencji dopuszczał dużą różnorodność tematów i problemów badawczych.

Otwarcia obrad dokonał prof. Jerzy Urwanowicz, który następnie przewodniczył pierwszej części obrad. W ciągu dwóch dni konferencji obradom przewodniczyli ponadto: prof. Cezary Kukło, prof. Antoni Mironowicz i prof. Ewa Dubas–Urwanowicz. Głos w obradach i dyskusjach zabierali przede wszystkim młodzi badacze, ale także i prowadzący obrady profesorowie.

W pierwszej części obrad referaty dotyczyły zagadnień ustrojowych i prawnych. Konferencję rozpoczęło wystąpienie Piotra Guzowskiego z Białegostoku pt. „Mikrohistorie gospodarcze chłopów polskich w XV i XVI w.” Na uwagę zasługiwał także kolejny referat, Władysława Berkowskiego z Lublina pt. „Struktury administracyjne celnych i mytnych komór na Wołyniu w XVI – XVII stuleciu”, który podkreślał znaczenie Żydów dla tych obszarów, którzy trzymali – z niewielką przerwą w I poł. XVI w. - w swych rękach większość cła na Wołyniu. Jarosław Wasilewski z Białegostoku przedstawił „Teorię i praktykę dziejopisarstwa polskiego w XVI w.” oma-

wiając przede wszystkim działalność dziejopisarską Marcina Kromera. „Strukturę majątkową szlachty województwa płockiego w XVI w.” omówił i przedstawił na licznych wykresach Krzysztof Boroda z Białegostoku. M.in. na zasadzie porównania zaprezentował on wykres: Struktura szlacheckiej własności ziemskiej w województwie płockim (1538) i krakowskim (1563 – 65). Duże zainteresowanie zwróciło wystąpienie Artura Brzozowskiego z Wrocławia pt. „Podstawy finansowe działalności politycznej i społecznej królowej Ludwiki Marii Gonzagi”. Podczas dyskusji zwrócono uwagę na francuski majątek Ludwiki Marii, który trudno dzisiaj jest wycenić, a także trudne do policzenia dochody nieoficjalne królowej płynące z nominacji na poszczególne urzędy. Adam Moniuszko z Warszawy omówił „Postulaty reformy szlacheckiego wymiaru sprawiedliwości w mazowieckich laudach sejmikowych w I poł. XVII w.” z których wynikały m. in. postulaty zmian w sferze lokalowej, czy też reformy zmierzające do większego bezpieczeństwa w sądach.

Zagadnienia związane z obyczajowością i sferą kulturalną w referacie pt. „Kobieta wobec problemów małżeńskich w epoce nowożytnej – propagowane wzorce i postawy” przedstawiła Iwona Kulesza–Woroniecka z Białegostoku. Bazę źródłową stanowiły dla referentki: interczyzy przedmałżeńskie, testamenty, pamiętniki, korespondencja, a także akta sądowe, a najważniejsze problemy kobiet z epoki nowożytnej, jakie omawiała I. Kulesza–Woroniecka dotyczyły: bezdzietności, przemocy, chorób umysłowych i pijaństwa. Radosław Poniak z Białegostoku w referacie „Kariery urzędników podlaskich w XVIII w.” przedstawił sposób awansu urzędników na obszarze Podlasia, którzy osiągając już jakiś urząd nie „wychodzili” przeważnie poza Podlasie. Marta Piłaszewicz–Łopatecka z Białegostoku omówiła zagadnienie diabła, jego wyobrażeń – opierając się m.in. na literaturze staropolskiej – w referacie pt. „Diabeł w literaturze staropolskiej”. Szymon Brzeziński z Warszawy przedstawił referat pt. „Senat i senatorowie w debacie sejmowej za Zygmunta Augusta” opierając się głównie na analizie diariuszy sejmowych. „Koncepcję narodu według Stanisława Orzechowskiego” omówiła Marta Kuc z Warszawy opierając się na tej twórczości S. Orzechowskiego, która powstała przed Unią lubelską 1569 r.

Pierwszy dzień obrad konferencyjnych zakończyły referaty związane z zagadnieniami dotyczącymi struktur kościelnych. Rafał Kuśmierczyk z Sandomierza przedstawił „Problem braku duchowieństwa parafialnego w diecezji wrocławskiej w końcu XVI w.” Krzysztof Pogorzelski z Białegostoku omówił „Działalność bractw religijnych przy parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Węgrowie w latach 1631–1795” m. in. poruszając problem spłaty pożyczek udzielanych przez bractwa, które od XVIII w. udzielone pożyczki ubezpieczały. „Strukturę organizacyjną i społeczną paulinów polskich 1764 – 1795” przedstawił Jacek Szpak z Katowic. Ostatni

referat tego dnia obrad wygłosiła Dorota Wereda z Siedlec pt. „Hierarchie Cerkwi unickiej a środowiska magnackie w czasach panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego”. W referacie tym poruszała ona, m.in. działalność biskupów na szczeblach lokalnych, podejmowane przez nich próby protekcji dotyczące stanowisk kościelnych, czy też działalność biskupów dotycząca kwestii matrymonialnych lub łagodzenia sporów.

Drugi dzień obrad rozpoczęło wystąpienie Tomasza Szwacińskiego pt. „Kultura polityczna społeczeństwa szlacheckiego na podstawie sejmików poselskich przed konwokacją 1764 r.”, w którym referent podkreślał upadek kultury szlacheckiej tego okresu, opisywał liczne burdy publiczne na zjazdach i sejmikach. Dariusz Makilla z Warszawy w wystąpieniu pt. „Król w prawie ustrojowym Rzeczypospolitej po 1573 r. Próba systematyki.” Przedstawił pozycję monarchy po 1573 r., która nie oznaczała osłabienia monarchy w świetle prawnych rozwiązań, ale była to już kwestia kulturowa. „Rola i znaczenie marszałka izby poselskiej w strukturze sejmu polskiego oraz speakera i clerka w Parlamencie angielskim w drugiej połowie XVI stulecia. Problemy dyskusyjne” przedstawił Jacek Brzozowski z Białegostoku. Przemysław Krzywoszyński z Poznania w referacie pt. „Suwerenność w myśli szlachty polskiej” przedstawił trzy główne aspekty w jakich szlachta myślała o suwerenności tj. państwo – Rzeczpospolita, stan – szlachta i suwerenność jednostki. Marcin Niemyjski z Białegostoku omówił „Problem prymasa Uchańskiego jako interrexa w pierwszym bezkrólewiu po śmierci Zygmunta Augusta” m.in. ukazując błędy, jakie popełnił J. Uchański i walę o władzę w sytuacji precedensowej jaką było pierwsze bezkrólewie. Referat pt. „Fundacje sakralne Kazimierza Leona Sapiehy. Kontynuacja budowy prestiżu Lwa Sapiehy?” wygłosiła Beata Gryko z Białegostoku omawiając okres licznych fundacji Sapiehów tj. I poł. XVII w. Katarzyna Kuras z Krakowa przedstawiła „Świat współpracowników Augusta Czartoryskiego. Problemy badawcze.” zaliczając do grona współpracowników Czartoryskiego ludzi wywodzących się z duchowieństwa, kręgów wojskowych, a także Żydów. „Patronat Józefa Potockiego, hetmana wielkiego koronnego w pierwszej połowie XVIII w.” omówiła Anna Poniatowska z Siedlec przedstawiając w swoim wystąpieniu tylko ten kres patronatu tj. lata 1735 – 1751 kiedy Potocki był hetmanem.

Zagadnienia związane ze specyfiką społeczną i kwestiami kultury poruszyły w swoich wystąpieniach Marzena Lidke z Białegostoku w referacie „Szlacheckie rody z Korony w działaniach Jednoty Litewskiej w XVII w.”, Mirosława Kamecka – Skrajna z Siedlec prezentując „Historię rodu Wielopolskich od XVI wieku do początków wieku XVII” jako przykład kariery majątkowej i politycznej rodu. Małgorzata Kamecka z Białegostoku w referacie „Memoryał expens na wojażu jako przyczynek do badań nad zagranicznymi podróżami szlachty polskiej w XVIII w.” na podstawie analizy

źródła pochodzącego z I poł. XVIII w. omówiła, m.in. takie kwestie związane z zagranicznymi podróżami szlachty polskiej jak: trasa podróży, aspekty finansowe podróży, czas, kondycję fizyczną podróżujących, sposób ubierania się. Julia Rudakowa z Lublina przedstawiła „Zmiany pozycji społecznej szlachty polskiej w Imperium Rosyjskim w okresie od drugiego rozbioru Rzeczypospolitej do 1801 r.”, gdzie między innymi poruszyła sprawę pozyскиwania miejscowej szlachty polskiej przez carat, a także zmianę pozycji społecznej Polaków w omawianym okresie na terenie Imperium Rosyjskiego”.

Ostatnie referaty konferencji poświęcone zostały tematyce wojskowej. Tomasz Zackiewicz z Białegostoku omówił „Studia nad ochroną majątków szlacheckich przed rabunkiem wojska w XVI stuleciu” podkreślając, iż była tworzona ochrona prawna majątków szlacheckich, którą stanowiły m.in. sądy dla ukrzywdzonych i sądy rotmistrzowskie. Karol Łopatecki z Białegostoku przedstawił referat „Wychowanie wojskowe poprzez sztukę w XVI – XVII wieku”, w którym przedstawił głównie wpływ dział - zawartych na nich herbach, płaskorzeźbach, sentencjach – na żołnierzy. „Relacje pomiędzy dowódcą wojsk kwarcianych a jednostkami magnackimi w pierwszej połowie XVII wieku, na wybranych przykładach” omówił Przemysław Gawron z Warszawy biorąc pod uwagę m. in. kampanię Stefana Chmielewskiego pod Ujściem 1629 r. Ostatnim referatem konferencji był „Problem artylerii w laudach i instrukcjach sejmików koronnych za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego”, który omówił Jacek Kaniewski z Katowic.

Konferencję podsumowała i zamknęła prof. Ewa Dubas – Urwanowicz. Uczestniczyło w niej 29 referentów z 9 ośrodków naukowych. Szeroka rozpiętość czasowa obejmująca okres od XVI do XVIII wieku, a także różnorodna problematyka dotycząca zagadnień: społecznych, kulturowych, wyznaniowych, prawno – ustrojowych i wojskowych postawiła szereg nowych problemów badawczych. W czasie konferencji wywiązała się również ciekawa dyskusja, która dotyczyła m. in. ewolucji zmian instytucjonalnych, zmian stanowiących, spraw wojsk magnackich i ich roli nie tylko militarnej ale i politycznej, a także kwestia „systemu” klientalnego.

Mirosława Kamecka – Skrajna
Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach